

بررسی موانع شکوفایی صادرات غیر نفتی ایران

۹۵ در صد در صادرات غیر نفتی جایگاه دوم را به خود اختصاص داده است. بانک جهانی، افزایش قیمت نفت خام را در این مدت، عامل افزایش صادرات غیر نفتی می داند.

سازمان توسعه تجارت ایران، با ارائه گزارشی اعلام کرد: ارزش صادرات غیر نفتی کشور در بخش کالا و خدمات در سال ۱۳۸۴ با رشدی بی سابقه، از اهداف پیش بینی شده فراتر رفت و به ۱۲ میلیارد دلار رسید و نه تنها بیش از ۱۲۳ درصد از اهداف کمی تعیین شده در برنامه چهارم توسعه را محقق کرد، بلکه از اهداف کمی تعیین شده برای سال ۸۵ نیز فراتر رفته است. بر اساس این گزارش در سه ماهه اول سال جاری نیز ارزش صادرات غیر نفتی کشور با رشدی بی سابقه به بیش از ۳ میلیارد دلار رسید که پیش بینی می شود با چنین رشد فزاینده ای، ایران امسال در حدود ۱۸ میلیارد دلار از محل صادرات غیر نفتی کسب درآمد کند.

اما با این وجود، بنابر آمار و ارقام موجود، اقتصاد ایران در حال حاضر یک کسری جدی در بخش تراز مبادلات غیر نفتی دارد. ما در حدود ۲۵ تا ۳۰ میلیارد دلار از آن چیزی که در ایران مصرف می کنیم، تولید داخلی نداریم

صادراتی به صنایع دستی و محصولات سنتی ایران تعلق دارد.

در ۶ ماهه نخست سال جاری، حدود ۷۸۵ هزار و ۵۰۰ دلار انواع کالاهای کشاورزی به خارج صادر شد که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۵۸ درصد رشد داشته است. در این مدت همچنین قیمت هر تن کالا و محصولات صنعتی به طور میانگین ۶۸۸ دلار بوده که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۶۲/۲ درصد رشد داشته است.

همچنین متوسط هر تن محصولات معدنی در حدود ۴۴۱ دلار بود که نسبت به مدت مشابه سال گذشته حدود ۱۳/۲ درصد رشد را نشان می دهد.

بر اساس آمار و ارقام موجود می توان گفت که حجم صادرات غیر نفتی ایران از سال ۱۳۸۱ رشد چشمگیری داشته، اما میزان صادرات غیر نفتی از سال ۱۳۸۴ افزایش یافته و حتی از رقم های پیش بینی در طول برنامه چهارم توسعه نیز فراتر رفته است.

در تازه ترین گزارش بانک جهانی، ایران با رشدی ۱۰۰ درصدی طی سالهای ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۴ مقام اول از نظر صادرات غیر نفتی در میان کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا را دارا بوده است. بعد از ایران قطر با

در شش ماهه نخست سال جاری صادرات غیر نفتی ایران با ۵۸/۶ درصد رشد نسبت به سال گذشته به رقم ۷ میلیارد و ۴۱۹ میلیون و ۲۰۰ هزار دلار رسید. به نقل از روابط عمومی گمرک جمهوری اسلامی ایران، میزان وزن کالاهای صادراتی در این مدت ۵ میلیون و ۸۸۲ هزار تن بوده است که نسبت به سال قبل ۴۴/۷ درصد رشد داشته است. از این میزان، ۲۳ میلیون و ۸۰۰ هزار دلار به شیوه تجارت چمدانی و ۱۹۴ هزار دلار نیز از طریق بازارچه های مرزی صادر شدند. همچنین متوسط قیمت هر تن کالای صادراتی در این مدت، حدود ۴۶۷ دلار بوده است، که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۹/۶ درصد افزایش را نشان میدهد. در این مدت کالاهای پتروشیمی به لحاظ وزن و ارزش، بیشترین میزان از مجموع کل صادرات غیر نفتی را به خود اختصاص داده است. به طور آماری میتوان گفت، ۳۷/۵ درصد از مجموع صادرات غیر نفتی به پتروشیمی، ۳۶/۳ درصد به صنعت، ۱۱ درصد به محصولات کشاورزی ۶/۱ درصد نیز به محصولات معدنی و محصولات کانی اختصاص دارد. همچنین ۳/۵ درصد از محصولات

و مجبور به واردات از دیگر کشورها هستیم. در حقیقت می توان گفت در ایران بیشتر از درآمد صدور کالاها، هزینه های وارداتی غیر نفتی در کشور داریم.

دیدگاه رسانه های اقتصادی جهان

به صادرات غیر نفتی ایران

موسسه بیزینس مانیتر اعلام کرد، سهم صادرات غیر نفتی از کل صادرات ایران طی ۵ سال آینده تا دو برابر میزان فعلی افزایش می یابد. همچنین این موسسه میزان صادرات غیر نفتی ایران تا پایان سال ۲۰۰۵ را ۵/۵ میلیارد دلار اعلام کرد که ۱۷ درصد از کل صادرات ایران است. همچنین بر اساس پیش بینی های این موسسه، میزان صادرات غیر نفتی ایران در سال ۲۰۱۰ حدود ۳۶ درصد از کل صادرات را در بر خواهد گرفت.

بنابر اعلام این موسسه، سهم صادرات غیر نفتی از کل صادرات ایران، طی ۴ سال گذشته بین ۱۷ تا ۱۹ درصد در نوسان بوده است. بطوریکه ۱۷ درصد در سالهای ۲۰۰۱ و ۲۰۰۳، ۱۸ درصد در سال ۲۰۰۲ و در سال ۲۰۰۴ در حدود ۱۷ درصد از سهم صادراتی ایران را به خود اختصاص داده است. همچنین پیش بینی می شود در سال ۲۰۰۶ این سهم به ۲۱ درصد، در سال ۲۰۰۷ به ۲۶ درصد و در سال ۲۰۰۸ به ۲۹ درصد و در

سال ۲۰۰۹ به ۳۲ درصد برسد.

موسسه گلوبال اینساید (global inside) نیز در تحلیلی از صادرات و واردات ایران، یکی از موانع عمده بر سر راه رشد صادرات غیر نفتی ایران را نرخ تورم دو رقمی می داند. این موسسه موارد دیگری چون بازاریابی ضعیف، تولید بی کیفیت و عدم رقابت پذیری را از جمله موارد دیگر در این زمینه ذکر می کند. از دیدگاه اقتصادی، نرخ تورم دو رقمی باعث

تثبیت نرخ ارز رسمی شده و در نتیجه موجب میشود، صادرات غیر نفتی ایران در بازارهای جهانی گران تر از رقم واقعی باشد. در حالیکه صادرکنندگان ایران، خواستار کاهش ارزش نرخ واقعی ارز هستند، بانک مرکزی سعی می کند که این مشکل را با کاستن از نرخ تورم حل کند. اما تاکنون از یک رقمی کردن نرخ تورم عاجز مانده، بنابراین نباید حداقل در کوتاه

در تازه ترین گزارش بانک

جهانی، ایران با رشدی

۱۰۰ درصد طی سالهای

۲۰۰۲ تا ۲۰۰۴ مقام اول

از نظر صادرات غیرنفتی

در میان کشورهای

خاورمیانه و شمال آفریقا

را دارا بوده است.

مدت انتظار داشت صادرات غیر نفتی بتواند جایگزین کالای درآمدزای نفت در اقتصاد ایران شود. مجله اکونومیست هم اعلام کرد؛ سهم ایران از کل صادرات جهانی در حدود نیم درصد است که با توجه به ظرفیت های طبیعی ایران، بسیار ناچیز به نظر می رسد. این مجله علت این امر را هزینه های بالای خدمات نسبت به مازاد درآمدهای صادراتی می داند. بطور کلی در صورتی که در بلند مدت شاهد کاهش نرخ سود تسهیلات بانکی، گسترش بهره وری و افزایش توان رقابت تولیدات داخلی در بازارهای بین المللی باشیم، کاهش قیمت ارز می تواند در جهت توسعه اقتصادی کشور موثر باشد و کاهش قیمت دلار در کوتاه مدت به نفع اقتصاد کشور نیست و سیاست ضد صادراتی محسوب می شود. چرا که دولت را با کسری بودجه رو به رو خواهد کرد. با کاهش قیمت دلار، ارزش پول ملی افزایش خواهد یافت. چرا که این امر موجب افزایش هزینه تولیدات و از بین رفتن مزیت های تولید داخلی در مقایسه با تولیدات جهانی می گردد که در نتیجه آن صنایع داخلی نیز توان رقابت در بازار جهانی را از دست می دهند.

دکتر علیپور در این رابطه به عملکرد نامناسب

دولت اشاره کرده و بخشی دیگر از مشکلات پیش روی صادرات غیر نفتی کشور را حاصل بی میلی و عملکرد نادرست شرکتهای صادراتی می داند. او می گوید: « بیش از ۹۰٪ کشورهای جهان از طریق صادرات کالاها غیر نفتی و صنعت توریسم به بخش اعظمی از درآمد و بودجه کشور خود را تأمین می کنند و حتی با اتکاء به درآمد کلان کشورشان به کشورهای نیازمند طرف قرار داد خود نیز اعتبار می دهند» دکتر علیپور یکی از مشکلات پیش روی کشورهایی مانند ایران را عدم وجود برنامه ریزی مدون و حساب شده در برنامه های اقتصادی به دلیل وفور منابع نفتی و درآمد بالای حاصل از فروش نفت می داند.

وی می افزاید: شکوفائی صادرات غیر نفتی کشورهای دنیا، تابع یکسری قوانین، ضوابط و مقررات خاصی است و چنانچه شرکت یا دولتی از این چهارچوب تخطی کند با افت شدید درآمدهای صادراتی مواجه شده و از عرصه تجارت عقب خواهد ماند.

دکتر علیپور وجود قوانین شفاف و به دور از بوروکراسی های خسته کننده اداری، بستر سازیهای مختلف از سوی دولت، وجود امکانات مورد نیاز تجاری و ارتباطی، نقش زدائی سیاسی و ارتباط مناسب با سایر کشورها، ارتباط تنگاتنگ مسئولین ذیربط دولتی با تجار و صاحبان صنایع از یک سو و تولیدات با کیفیت، قیمت های قابل رقابت، بسته بندی های مناسب و مدرن، بازاریابی پیشرفته و شناسائی بازارهای جدید را عوامل موثر بر تجارت جهانی می داند و می گوید: در حالیکه فعالیت های صادراتی ایران از چند سال پیش آغاز شده و به یک هدف نسبتاً ملی تبدیل شده است، لکن دولت طی سالهای اخیر و به مرور زمان قوانین را در راستای صادرات غیر نفتی سهل تر کرده و روابط سیاسی را تا حدود زیادی با کشورهای هدف گسترش داده است. در مقابل نیز شرکتهای تولیدی و تجاری صادرکننده نیز زحمات زیادی را متقبل شده و واحدهای اقتصادی خود را به استانداردهای جهانی نزدیک کرده اند. بر این اساس کالای صادراتی مختلف در ایران تولید و آماده صدور به سراسر جهان شده است.

وی تصریح می کند: با وجود مشکلات متعدد و عدم برنامه ریزی صحیح دولت در این زمینه و کافی نبودن امکانات دولتی و عدم حمایت از صادرکنندگان، همه روزه کامیونها و محموله های صادراتی شرکتهای ایران در حال خروج از گمرکات و حرکت به سمت کشورهای هدف هستند.

دکتر احمدیان، عضو هیئت علمی دانشگاه تهران نیز درباره مشکلات پیش روی صادرات غیر نفتی میگوید: باید تدابیری برای فرهنگ سازی در زمینه صادرات غیر نفتی صورت گیرد و عدم وجود قیمت‌های صادراتی از طرف دولت و هم از طرف شرکت های خصوصی، از جمله این حوادث هستند.

همچنین می توان به عوامل دیگر در توسعه صادرات غیر نفتی به صورت زیر اشاره کرد:

- ارائه دستورالعمل‌های لازم جهت حذف موانع غیر تعرفه ای

- ارائه پیشنهاد لازم در خصوص وضع موانع و مشکلات صادراتی

- مطالعه و بررسی لازم به منظور تشویق و ایجاد شرایط رقابتی در مقابل رقبا و حذف مقررات زاید و مغایر با اهداف توسعه صادرات

- ارائه پیشنهاد جهت پرداخت غیر مستقیم یارانه های صادراتی به محصولاتی که در داخل با مشکل مواجه گردیده اند.

- تحقیق و مطالعه در خصوص مشخصه های تولید کالای رقابتی در مقایسه با محصولات خارجی با همکاری اداره کل بررسی بازار کالا و خدمات

- اهمیت دادن به خواسته های خریداران و عدم برخورد نامناسب با آنها

- استفاده از سیستم‌های الکترونیکی روز دنیا و حرکت به سوی تجارت الکترونیکی

- وجود بخش بازرگانی و صادرات مجزا، به همراه مدیران و سیستم‌های قوی و متخصص

- تبلیغات داخلی

و خارجی

- متعهد بودن به

تفکر صادراتی

- بسترسازی در

جهت رقابتی کردن

فعالیت‌های تولیدی -

صادراتی

- انجام مطالعات و

تحقیقات میدانی به

منظور شناخت دقیق مزیت های نسبی صادرات

- ارائه خدمات مشاوره ای به صادرکنندگان کالا و خدمات.

در ادامه نظر دکتر فرزین استاد دانشگاه تهران را هم در این زمینه جویا شدیم.

وی مشکلات و به رشد چشمگیر صادرات غیر نفتی خصوصاً در دو سه سال اخیر اشاره کرده و می

گوید: برای گسترش صادرات غیر نفتی، ایجاد محیط تجاری مناسب، مانند استفاده از تجارت الکترونیک و اتخاذ سیاست های مناسب ارزی، لازم و ضروری است.

دکتر فرزین با اشاره به روند صادرات غیر نفتی در ایران می افزاید: تا دهه ۱۳۷۰ استراتژی صادراتی ما بیشتر درون گرا بود و بعد از این دوره به سمت صادرات و ایجاد تشویق‌های صادراتی بخصوص در برنامه دوم و سوم توسعه، حرکت کردیم. طی این دوران، دیدگاه دولت حاکم، ایجاد تشویق های صادراتی، اصلاح نظام ارزی و تغییر نظام ارزی بود و می توان تلاش ایران برای الحاق به سازمان تجارت جهانی را یکی از این موارد دانست. همچنین اتخاذ

متاسفانه کشور ما از

صادرات غیر نفتی

فقط به مواردی مانند

صادرات پتروشیمی،

مس، سرب، روی و غیره

که همگی منابع طبیعی

هستند، تکیه دارد

سیاست‌های ارزی مناسب نیز یکی دیگر از راهکارهای مناسب در این زمینه است.

دکتر فرزین درباره تاثیر منفی تورم بر صادرات غیر نفتی می گوید: در بسیاری از مواقع تلاش دولت بر کنترل نرخ ارز بوده است ولی چون نرخ متناسب با تورم بالا نرفته، این به ضرر صادرکنندگان داخلی تمام شده است.

وی به حضور مستمر ایران در بازارهای جهانی اشاره کرده و بر حضور شرکتهای خصوصی و غیر خصوصی درائتلافهای جهانی تاکید دارد و می گوید:

از سال ۱۳۴۸ تاکنون ائتلافهای گوناگونی ایجاد شده و امروزه سازمان تجارت جهانی به عنوان بزرگترین ائتلاف جهانی نقش بسیار مهمی در روابط تجاری و صادراتی کشورها داشته است ولی متاسفانه حضور کم رنگ ایران در این ائتلاف و یا عضویت در ائتلافهایی مانند آکو که اعضای آن عمدتاً کالاهائی را تولید می کنند که خود خریدار آن هستند و سهم آنها

در تجارت بین الملل بسیار پایین است، یکی از عوامل موثر در میزان سهم ایران در صادرات غیر نفتی جهان است.

دکتر فرزین درباره خصوص نقش دولت در رونق دادن به صادرات غیر نفتی می گوید: با نگاهی به اقتصاد کشورهای جنوب شرقی آسیای می توان به نقش موثر دولت به عنوان برنامه ریز و هدایتگر استراتژیهای توسعه صادرات غیر نفتی ایران پی برد. دولت برنامه ریز است و نباید نقش تصدی گری داشته باشد و باید در ایجاد محیط و روابط مناسب تجاری تلاش کند.

همچنین دولت باید زمینه های ارتباط میان شرکتهای خصوصی و ائتلافهای بزرگ اقتصادی را با هدف تسهیل صادرات غیر نفتی فراهم سازد. متاسفانه کشور ما از صادرات غیر نفتی فقط به مواردی مانند صادرات پتروشیمی، مس، سرب، روی و غیره که همگی منابع طبیعی هستند، تکیه دارد در حالی که با همکاری بخش خصوصی و نقش هدایتگری و برنامه ریزی دولت می توان به جایی رسید که روزی شاهد صادرات تکنولوژی به سایر کشورها باشیم.

سخن آخر

باتوجه به ظرفیتهای بالای خدادادی و وفور سرشار منابع، قطعاً سهم اقتصاد مادر اقتصاد جهانی بسیار ناچیز به نظر می رسد. در حقیقت به منظور کسب سهمی از بازارهای پر رقابت آسیائی و اروپائی به برنامه ریزی علمی، شجاعانه و صادقانه جهت مواجهه بیماری های سیاسی و اقتصادی نیاز داریم تا با برنامه های کوتاه مدت و نسخه های قابل تعدیل میان مدت، مشکلات و تنگناهای موجود رایکی پس از دیگری از سر راه تحقق اقتصاد مبتنی بر صادرات غیر نفتی برداریم.

شناخت نداشتن از بازارهای مصرف خارجی، عدم وجود شناخت از قدرت اقتصادی مشتری و استاندارد کیفیتی مورد نظر مشتری و... از عوامل مانع در رشد صادرات غیر نفتی است.

بنابراین ضروری به نظر می رسد بخش بازرگانی و رایزنهای اقتصادی سفارت‌های ایران در کشورهای خارجی از وضعیتی سیاست زدگی فعلی بیدار شده و قدری هم کار اقتصادی انجام دهند و با اطلاع رسانی درست و به موقع به مراکز بازرگانی مختلف ایران، بخش خصوصی فعال در حوزه صادراتی را در راه گسترش صادرات غیر نفتی یاری دهند.

